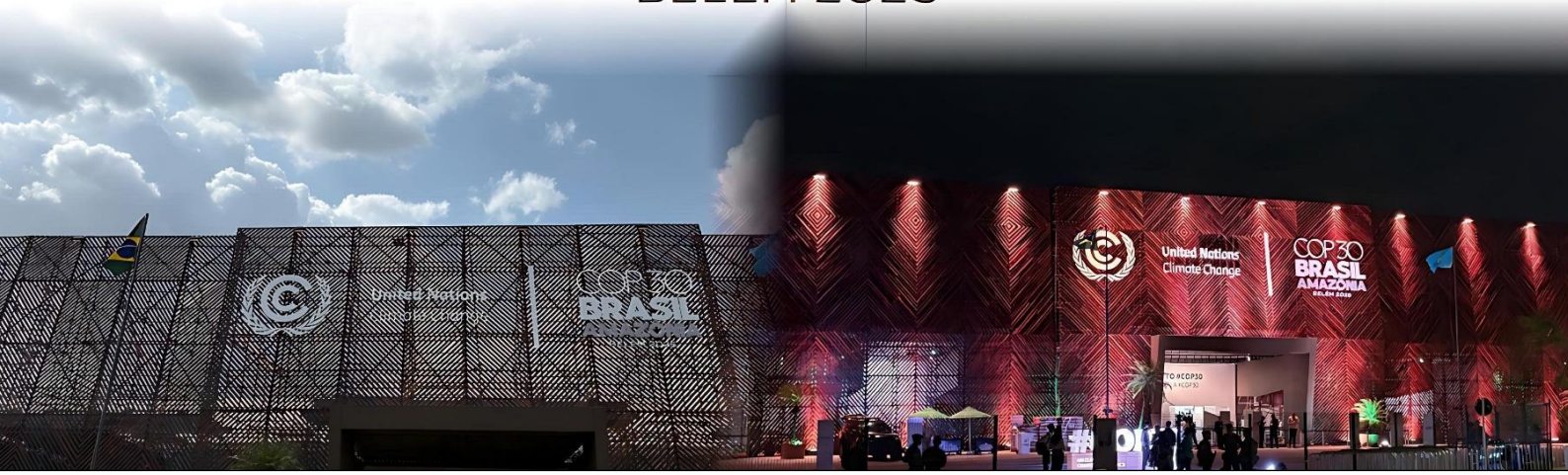

COP30 BRASIL AMAZÔNIA BELÉM 2025

“Gerçeğin COP’u” Mu, “COP’un Gerçeği” Mi?

COP30’dan Bize Kalanlar

9 Aralık 2025

Dr. Feridun Tur’un önsözüyle
Ezgi İpek Koçlu

TSKB

Ekonomik Araştırmalar

2025 Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. her hakkı mahfuzdur.

Bu doküman Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.'nin yatırım bankacılığı faaliyetleri kapsamında, kişisel kullanıma yönelik olarak ve bilgi için hazırlanmıştır. Bu dokümana dayalı herhangi bir işlem yapılması tarafımızdan öngörülen bir husus değildir. Belirtilen görüşler sadece bizim güncel görüşlerimizdir. Bu raporda yer alan bilgileri makul bir esasa dayalı olarak güncelleştirirken, bu konuda mevzuat, uygunluk veya diğer başka nedenlerle amaca uygunluk tam olarak sağlanamamış olabilir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve/veya bağlı kuruluşları veya çalışanları, burada belirtilen senetleri ihraç edenlere ait menkul kıymetlerle ilgili olarak bir pozisyon almış olabilir veya alabilir; menkul kıymetler üzerinde opsiyonları olabilir veya ilgili diğer bir yatırıma girebilir; bu menkul kıymetleri ihraç eden firmalara danışmanlık yapmış, hisselerinin halka arzına aracılık veya yüklenim taahhüdünde bulunmuş olabilir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve/veya bağlı kuruluşları bu raporda belirtilen herhangi bir şirket için yatırım bankacılığı da dahil olmak üzere önemli tavsiyeler veya yatırım hizmetleri sağlıyor veya sağlamış olabilir.

Bu raporun ilgili olduğu yatırım fiyatı veya değeri, direkt veya indirekt olarak, yatırımcıların menfaatlerine ters düşebilir. Döviz kurlarındaki herhangi bir değişimin yatırımın değeri veya fiyatı veya bu yatırımdan sağlanan gelir üzerinde olumsuz bir etkisi olabilir. Geçmişteki performans her zaman gelecekteki performansın kılavuzu olacak demek değildir. Yatırım geliri dalgalanma gösterebilir.

Bu rapor kamuya açık bilgilere dayalıdır. Doğru veya tamam olmayan hiçbir beyan yapılmamıştır. Bu rapor söz konusu menkul kıymetlerin alınması veya satılması için bir teklif, yorum ya da yatırım tavsiyesi değildir veya bu menkul kıymetlerin alınıp satılmasına yönelik bir teklif için de bir istek veya zorlama değildir. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve kendisiyle bağlantılı olan diğerleri bahsedilen şirketlerin menkul kıymetleriyle ilgili pozisyon alabilirler veya bu menkul kıymetlerle ilgili işlem yapabilirler, ayrıca bu şirketler için yatırım bankacılığı hizmetleri de verebilirler.

Herhangi bir yatırım kararı yatırımcının tamamıyla kendi kişisel seçimine dayanmalıdır. Bu rapordaki bilgiler herhangi bir yatırım tavsiyesi olmayıp, raporda yer alan firmalara yatırım yapılmasından ötürü Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. hiçbir sorumluluk kabul etmez.

Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti, yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle, sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir.

Önsöz

Dr. Feridun Tur, SCR

turf@tskb.com.tr

Yazarlar

Ezgi İpek Koçlu

ipeke@tskb.com.tr

*Görüş ve önerileri için Can Hakyemez'e
teşekkür ederiz.*

Yeni Bir “Büyük İtiş” Arayışı

Nisan 2015 yer Paris. Ağır bürokratik hava dağılmış, yüzler gülüyor, imzalar atılıyor. ABD adına Dışişleri Bakanı John Kerry torunuyla birlikte anlaşmayı imzalıyor. Paris Anlaşması imzalanalı 10 yıl oldu.

10 yılda ne başarıldı ne başarılamadı?

Bazen ağırlıklı olarak başarılamayan şeylere yönelik başlıkları seçiyor zihnimiz. Çünkü sayı olarak fazla. Ormansızlaşmayla mücadele, okyanusların asit seviyelerinde yükseliş, metan emisyonları, fosilden çıkış, Amazon ormanlarının korun(ama)ması, varılamayan plastik anlaşması ve benzer diğer başlıkların yanında elbette finansman.

Buna karşın imza öncesine göre yetersiz de olsa güçlü ilerleme kaydedilen alanlar var. Paris öncesinde, küresel ısınmanın sanayi devrimi öncesine göre 4 dereceye ulaşacağı öngörülüyordu. Alınan kararlar ve atılan adımlar sonrasında bugün yapılan çalışmalar ısınma seviyesinin yüzyılın sonunda 3 derecenin altında sınırlanabileceğini gösteriyor. Paris’in hedefi olan 2 derecenin üzerinde olsa da Paris öncesi 4 dereceye göre oldukça güçlü bir ilerleme.

Son olarak bir de güçlü ilerleme kaydedilen, hedeflerle uyumlu hatta bazı ülkelerde hedeflerden de iyi giden başlıklar var. Yenilenebilir enerji kapasitesinin artışı ve elektrikli araçlar bu grupta ilk akla gelenler.

Peki neden burada başarılı olundu da diğer başlıklarda bu ilerleme sağlanamadı? Cevap kârlılıkta ve rekabet gücünde saklı elbette. Ancak bu kârlılık ve rekabet gücü kendi kendine oluşmadı, bir sanayi politikası tasarımı sonucuydu.

Görelî fiyatlar yeşil dönüşüm lehine değiştirildi

Üretim kompozisyonunuzu bir faaliyet lehine değiştirmek istiyorsanız, tercih ettiğiniz taraf lehine fiyatları çarpıtmak gerekiyor. Görelî fiyatların (bir ürünün diğer ürüne göre fiyatı diyebilir, birebir olmasa da görelî kârlılık diye düşünebiliriz) çarpıtılması/değiştirilmesi sanayi politikası tasarımı vazgeçilmez ögesi olarak görülür. Bu süreç zamanla yatırımların da teknolojinin gelişim patikasının da istenen üretim kompozisyonu lehine dönüşmesini sağlar. Yenilenebilir enerjide de elektrikli araçlarda da görelî fiyatlar çarpıtıldı, üretim kompozisyonu değışti, gidilecek yol elbette var ama başarılı olundu/olunuyor.

COP28’e tüm tepkilere rağmen katılan Shell CEO’sunun bir röportajındaki ifadesi bu mevzuyu iyi açıklıyor sanırım. Kabaca şöyle bir vurgu yapmıştı: “Biz fosil yakıt endüstrisi olarak düşük karbonla üretim yapabiliriz. Bunun nasıl yapılacağını biliyoruz. Teknolojimiz var. Ama karlı değil. Onun için yapmıyoruz. Neden yapalım? Bize karlılığımızı sağlayacak bir neden verilirse yaparız.” Son cümle sanayi politikası aracılığıyla görelî fiyatların çarpıtılması ihtiyacını anlatıyor.

Düşük emisyonla üretim yapmaları için bir neden verecek neredeyse monoblok şeklinde küresel irade yakın zamana kadar vardı. Yeni dönemde ise görelî fiyatları yeşil dönüşüm lehine değiştirme iradesi önemli bir hasar aldı. Trump (kişi değil fikir olarak) karşıt güç olarak devrede.

Liderlik Eksikliği

Paris Anlaşması’nın en önemli katkısı, çok taraflılığın sağlanması ve tüm ülkelerin ortak bir amaca yönelmeyi kabul etmesiydi. Bugün ABD’nin politika tasarımı odağını yeşil dönüşümden savunma sanayine kaydırması, rakipleri ve ortaklarının odağının da dağılmasını beraberinde getiriyor. Ekosistem kriziyle mücadelede bir liderlik eksikliği hissedildiği muhakkak. Gözler Çin’de.

Çin, bir yandan yenilenebilir enerji diğer yandan elektrikli araç teknolojilerinde tahayyül edilmesi zor bir liderliğe sahip. Birkaç rakam vereyim. Her yıl ilave edebileceği yenilenebilir enerji kapasitesi 600 adet büyük nükleer santral kapasitesine eşit. 2024’te eklediği yenilenebilir enerji kapasitesi ABD ve Avrupa’nın tamamının toplamından daha fazla. Benzer çarpıcı istatistikler de verilebilir ama ana fikir şu: Çin bir yeşil süper güç olarak tanımlanır hale geliyor.

Yani Çin, ekosistem kriziyle mücadele sürecinin sanayi üretimi ayağında liderlik etmek için ihtiyaç duyduğu teknolojiye, işgücüne, madene/minerale ve bunları işleme kapasitesine sahip görünüyor. Ancak boşalan liderlik koltuğu başka yetkinlikleri de gerektiriyor.

Çok taraflılığı sağlayacak diyalog mekanizmaları kurmak ve yürütebilmek veya küresel irade ortaya koyacak şekilde ülkeleri sürükleyebilmek gibi alanlarda Çin’in isteği ve olası performansı soru işaretleriyle dolu. Başta bahsettiğim Paris’ten bugüne başarı sağlanamayan konularda lider adayının sözü ve izi olmalı. Burası da tartışmalı.

Ve elbette insan. Çalışma koşulları, insan onuruna yakışır iş gibi düzenlemelerin küresel düzeyde bu kadar ilerlemesinin önemli sebeplerinden biri de Çin’in bu alanlardaki standartlarını yukarı çekme çabası. Dolayısıyla liderliği geniş şekilde tanımlarsak, Çin’in sürükleyici güç olması kolay görünmüyor. Ancak anlamlı bir rakibi de olmadığı için burası çokça tartışılacak ama su götürececek bir alan olarak gündemde kalmayı sürdürecektir.

Paris Anlaşması, ekosistem kriziyle mücadelede önemli bir dönüm noktasını, bir kırılmayı temsil ediyor. Ardından mücadelede yaşadığımız ivmelenme bir “Büyük İtiş” yaşanmasına yol açmıştı. Yeni dönemde ise yaygın bir atılım hamlesinden ziyade bugüne kadar kat edilen mesafenin, geliştirilen mekanizmaların uygulanması, ülkeler arasında yayılımı ve ilave geliştirmeler gerçekleştirilmesi gibi konular ön planda olacak. Olası yeni bir Büyük İtiş için hangi dinamiklere ihtiyaç duyulacağına odaklanacağız ve bunların ipuçlarını arayacağız.

Dr. Feridun Tur

TSKB Ekonomik Araştırmalar Müdürü

“Gerçeğin COP’u” Mu, “COP’un Gerçeği” Mi?

1. COP30’dan Ne Bekleniyordu, Ne Oldu?

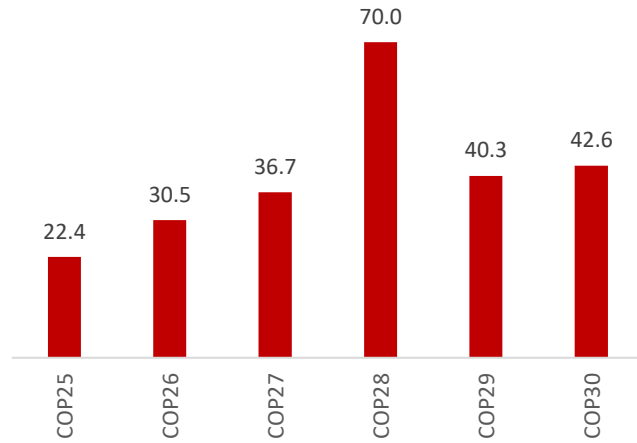
Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) kapsamında düzenlenen Taraflar Konferansı’nın (COP – Conference of the Parties) 30’uncusu 10-21 Kasım 2025 tarihleri arasında Brezilya’nın Belém kentinde düzenlendi. TSKB olarak, önceki yıllarda olduğu gibi, COP30’u yerinde izledik. TSKB Ekonomik Araştırmalar olarak, COP27¹, COP28² ve COP29³ sonrası makro-kalkınma perspektifinden ele aldığımız gözlemlerimizi ve değerlendirmelerimizi, bu raporda da COP30 için paylaşıyoruz.

Brezilya’nın COP30’u Amazon havzasının kıyısında yer alan Belém’de düzenlemeye karar vermesi ulaşım ve konaklamaya yönelik endişeleri öne çıkarmış, COP30 Başkanlığı’nın çözüm olarak yolcu gemilerini konaklamaya açmasına neden olmuştu. Buna rağmen lojistiğe yönelik endişelerin gündemde kalmaya devam ettiğini gözlemlemiş, hatta ilk elden deneyimlemiştik. Ancak bu endişelere rağmen etkinlik 42.582 kişinin katılımı ile tamamlandı ve COP30, Dubai’de düzenlenen COP28 sonrası en çok katılımın olduğu ikinci COP oldu.

COP30 öncesinde Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) yokluğunda Brezilya’nın müzakerelerde çok taraflılığı nasıl sağlayacağı merak edilen konular arasındaydı. Gündemde ise COP29’da gelişmekte olan ülkelere yönelik yıllık 300 milyar dolar olarak belirlenen Yeni Toplulaştırılmış Sayısal Hedef (NCQG) ve ülkelerin Ulusal Katkı Beyanı (NDC) güncellemeleri gibi konuların olması bekleniyordu.

Paris Anlaşması’nın onuncu yılında, COP30 bu tartışmalar ışığında, jeopolitik gerilimlerin ve ticaret savaşlarının gündemde kalmaya devam ettiği ve savunma sanayine olan eğilimin arttığı bir dönemde düzenlendi. ABD’nin resmi müzakerelerdeki yokluğunda, Brezilya, COP30’un temelinde “**global mutirão**” olarak tanımladığı küresel kolektif çabanın ve çok taraflılığın olacağını vurgulamıştı. Ayrıca, etkinlik boyunca Paris Anlaşması’nın uygulanabilirliğinin de ele alınacağı belirtilirken, “**Uygulama COP**”u olarak tanıtılan COP30, Brezilya Devlet Başkanı Luiz Inácio Lula da Silva tarafından “**Gerçeğin COP’u**” olarak tanımlanmıştı.

COP Katılımları (bin kişi)

Kaynak: UNFCCC, TSKB Ekonomik Araştırmalar
COP30 katılım verileri COP30 Başkanlığı tarafından yayımlanan Mavi Alan katılımını göstermektedir.

¹ TSKB Ekonomik Araştırmalar, 2022. <https://www.tskb.com.tr/uploads/file/sesvargoruntuyok-cop29dankalanlar.pdf>

² TSKB Ekonomik Araştırmalar, 2023. <https://www.tskb.com.tr/uploads/file/marakeshten-dubaiye-yapisal-kirilmanin-izleri-cop28de-resmi-muzakerelerin-otesinde-ne-oldu.pdf>

³ TSKB Ekonomik Araştırmalar, 2024. <https://www.tskb.com.tr/uploads/file/sesvargoruntuyok-cop29dankalanlar.pdf>

Etkinlik sonunda COP30 Başkanlığı’nın “**Global Mutirão**” isimli karar metninin⁴ emisyonların düşürülmesi için iş birliği ihtiyacına, iklim ve uyum finansmanına ve Paris Anlaşması’nın uygulanabilirliğini artırmaya odaklandığı görülüyor. Ancak, karar metninde etkinlik boyunca vurgulandığının aksine gündem maddelerine yönelik bir yol haritası olmaması dikkat çekiyor. Metinde ilk defa 1,5°C hedefinin aşımına yönelik bir ifadeye de yer verilmesi COP30’un önemli bir çıktısı olurken, fosil yakıtlardan çıkışa yönelik bir ekleme bulunmuyor.

Açıklanan karar metni ile “uygulama” vurgusunu sıkça duyduğumuz COP30’u “Gerçeğin COP’u” vizyonuna ne kadar yaklaştırdığı soru işareti olarak kalmaya devam ediyor. Bu doğrultuda, COP30’un kendi gerçekleri ile Brezilya’nın hedeflerinin altında kaldığını söyleyebiliriz.

Tüm bu gelişmeler ışığında COP30’u, Belém’e giderken cevabını merakla beklediğimiz üç soru ekseninde ele alacağız:

- COP30 süresince çok taraflılığı desteklemek için öne çıkan ülkeler oldu mu?
- Ekosistem krizi ile mücadelede temiz enerji teknolojilerinin kullanımını artıracak adımları gördük mü?
- İklim ve uyum finansmanına yönelik hangi kararlar alındı?

2. Brezilya’nın Kolektif Çaba Çağrıları

COP30 Başkanlığı, etkinlik öncesinde “Global Mutirão” çağrısı ile dünyayı iklim eylemi için küresel kolektif bir çaba ile güçlerini birleştirmeye davet etmişti. Toplumun her kesiminin katkısı ile ortak bir amaca yönelik çabayı temsil eden bu çağrı Brezilya’nın konferans boyunca sürdürmeyi hedeflediği çok taraflılığa da işaret ediyordu.

Ancak, COP30 öncesinde ve süresince, Brezilya’nın çağrısının önünde bir engel dikkat çekti: ABD’nin müzakerelerde yer almaması. Ocak 2025’te ABD, Başkan Donald Trump’ın göreve gelmesi ile iklim eylemindeki rolünü değiştirmiş; iklim finansmanına yönelik akışı durdurmuş ve Paris Anlaşması’ndan çekilme kararı almıştı. ABD’nin iklim eylemine karşı değişen duruşu diğer ülkelerin ve uluslararası kurumların da konuya daha temkinli yaklaşma riskini beraberinde getirdi. Peki COP30’da ekosistem krizi karşısında atılacak adımları zayıflatabilecek bu riskin karşısında Brezilya’nın çağrısına uyan ülkeler gördük mü?

2.1. Çağrılara Yanıt Veren Var Mı?

Konferans öncesi iklim eyleminde kolektif çabaya katkı sağlayabilecek potansiyel lider ülkelerden biri olarak **Çin** akıllara geliyordu. Temiz enerji teknolojileri ve tedarik zincirlerinde oynadığı öncü rol ile temiz enerji sektörüne yön veren Çin, COP30 boyunca da etkileyici pavilyon hazırlığı ile varlığını gösterdi. Üst düzey katılımcıların dinleyicileri çektiği panellerde doğa odaklı çözümlere yönelik teknolojilerden iklim eyleminde yapay zeka kullanımına kadar çeşitli konular ele alındı.

⁴ UNFCCC, 2025. https://unfccc.int/sites/default/files/resource/Mutir%C3%A3o_cop30.pdf

COP30 boyunca, Çin özellikle gelişmiş ülkeler tarafından sağlanması talep edilen azaltım ve uyuma yönelik finansmana ve ticaret önlemlerine yönelik tartışmalarda varlığını hissettirdi. Çin müzakerelerde ise daha pasif bir yaklaşım seyretti. Ülke adına COP30’a katılan heyetteki kıdemli danışmanlardan Wang Yi’nin ise Çin’in iklim eyleminde rol almakta kararlı olduğunu ancak tek başına bir liderlik rolü oynamak istemeyeceğini belirtmesi öne çıkan noktalardan biriydi⁵.

Küresel iklim eyleminde potansiyel lider olarak görülen aktörlerden biri de **Avrupa Birliği (AB)** idi. Lakin AB’nin iklim eylemine yönelik atılması planlanan ortak adımlarda güçlü ve etkili bir pozisyon alabildiğini söylemek zor. Nitekim fosil yakıtlar konusunda kendi içlerinde bile birliği sağlayamadıkları görülüyor. Konferansın ikinci haftasında Birleşik Krallık, Almanya, Kolombiya, Hollanda ve Kenya’nın bulunduğu 20 ülke fosil yakıtlardan çıkış için çağrıda bulundu. Çağrıyı destekleyen ülke sayısı daha sonra 82’ye çıksa da, AB grup olarak çağrıda yer almadı. AB’nin içindeki ayrılıkların, ülkelerin iklim eyleminde başka gruplar ile bir araya gelmesine sebep olduğunu söyleyebiliriz. Fosil yakıtlardan çıkış Brezilya Devlet Başkanı Lula’nın da COP30’un başından beri dikkat çektiği konulardan biri olsa da, çıkışa yönelik herhangi bir vurgunun karar metninde yer almamasında Suudi Arabistan ve Rusya’nın rol oynadığı belirtiliyor.

Avrupa Komisyonu Üyesi Wopke Hoekstra fosil yakıt vurgusu olmadan AB’nin karar metnini kabul etmeyeceğini açıklasa da karar metni bu vurgu olmadan AB tarafından da kabul edildi. Avrupa Komisyonu’nun karar metninde yer alan gönüllü “Küresel Uygulama Hızlandırıcı”⁶ programına dikkat çektiğini görüyoruz. Komisyon, açıklamalarında programın emisyon azaltımındaki açığa yanıt sağlayacağını ve 1,5°C hedefine ulaşmak için tüm sektörlerde uygulamayı hızlandıracağını vurguluyor⁷. Ayrıca, Hollanda ve Kolombiya’nın “daha azimli” ülkelerin katılımı ile Nisan 2026’da fosil yakıtlardan çıkış süresince adil geçişi sağlamanın ele alınacağı ilk uluslararası konferansa (“First International Conference on the Just Transition Away from Fossil Fuels”) ev sahipliği yapacağını açıklaması dikkat çekiyor⁸.

2.2. Yanıtlar Çok Taraflılık İçin Yeterli Mi?

COP30’un gelişmeleri Brezilya’nın kolektif çaba çağrısına yönelik atılan adımlar olduğuna ve hızı farklılaşsa da iklim eyleminin ABD’nin desteği olmadan da ilerleyebileceğine işaret ediyor. Ancak, anlaşmazlıkların fazla olduğu konularda Brezilya’nın çok taraflılık odağı ile ülkeleri bir araya getirmekte zorlandığını da görüyoruz. Bu doğrultuda, COP30 sonuçları bize iklim eylemi konusunda çok taraflılığı destekleyerek öne çıkan bir ülke/ülke grubu göremediğimize işaret ediyor. Önümüzdeki dönemde ülkelerin iklim eylemine yönelik ortak kararları nasıl alacağı, buradaki çok taraflılık anlayışının nasıl şekilleneceği takip edeceğimiz konular arasında yer alıyor.

⁵ Guardian, 2025. <https://www.theguardian.com/environment/2025/nov/19/china-doesnt-want-to-take-lead-on-climate-policies-alone-senior-adviser-warns>

⁶ COP30 Başkanlığı tarafından başlatılan “Küresel Uygulama Hızlandırıcı” programı ülkelerin iklim hedefleri doğrultusunda NDC’lerini ve ulusal uyum planlarını desteklemeyi ve uluslararası iş birliğini artırmayı hedefliyor.

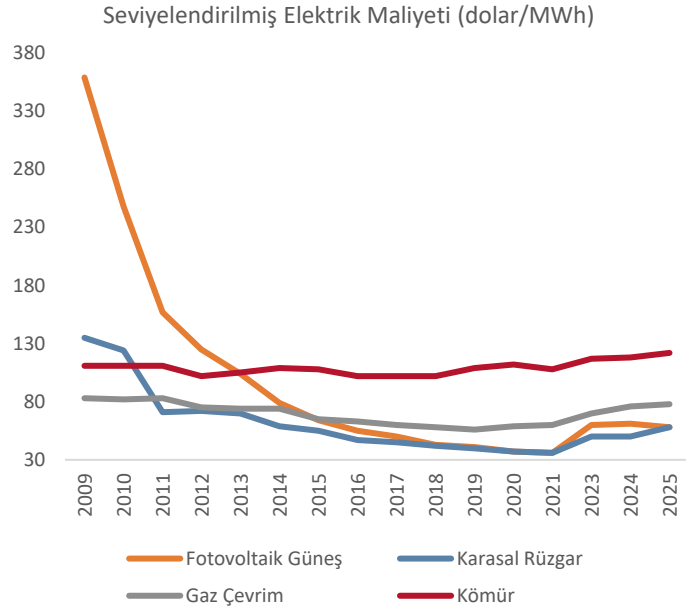
⁷ Avrupa Komisyonu, 2025. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_2756

⁸ Fossil Fuels Treaty, 2025. <https://fossilfuel treaty.org/first-international-conference>

3. Temiz Enerji Teknolojilerine Yönelik Gelişmeler

Paris Anlaşması’ndan bu yana ülkelerin yürüttüğü politikalar ile artan yenilenebilir enerji kapasitesine elektrifikasyon ve elektrikli araçların eşlik ettiği bir dönem geçiriyoruz. Bu doğrultuda 2015 yılında %29,5 olan küresel elektrik kapasitesindeki yenilenebilir enerji kaynaklarının payının 2024 yıl sonunda %46,2’ye ulaştığını görüyoruz⁹. Aynı dönemde elektrikli araç satışlarının ise 0,5 milyondan 17,3 milyona yükseldiği kaydediliyor¹⁰. Bu ilerlemenin temelinde ise ülkelerin yürüttüğü politikalar ve **yenilenebilir enerji teknolojilerinin** düşen maliyetleri rol oynuyor.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının fosil yakıt alternatiflerine göre maliyetlerini karşılaştırmak için kullanılan göstergelerden biri seviyelendirilmiş elektrik maliyeti (LCOE). Bir santralin ömrü boyunca ürettiği elektriğin ortalama maliyetini ölçen LCOE’ye 2009 yılından itibaren baktığımızda özellikle fotovoltaik güneş enerjisi teknolojisindeki düşüşün dikkat çektiğini görüyoruz. Karasal rüzgar enerji teknolojisinde de benzer hareket gözlemlenirken, yenilenebilir enerji kaynaklarının LCOE’sinin 2015 yılından itibaren fosil yakıt alternatiflerinin altında kaldığı görülüyor.

Bu veriler bize yenilenebilir enerji kaynaklarının rekabet gücündeki artışı gösteriyor. Ancak, Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı (IRENA), bu artışa rağmen küresel yenilenebilir enerji kapasitesinin, COP28’de alınan yenilenebilir enerji kuruluşlarının üç katına çıkarılması hedefi için yeterli olmadığını vurguluyor¹¹. Bu sebeple, yenilenebilir enerji kapasite kuruluşlarının finansman imkanlarıyla desteklenerek dünya genelinde yaygınlaşması ihtiyacı devam ediyor.

Temiz enerji teknolojilerinin yaygınlaştırılabilmesi için veriye erişimin ve kullanımının ölçülebilirliğe katkı sağladığı biliniyor. Ölçülebilirlik riski anlamaya ve harekete geçmeye destek olurken, veri kullanımı ile birlikte modelleme ve bu modellerin yapay zeka entegrasyonu da önem taşıyor.

Temiz enerji teknolojileri sadece yenilenebilir enerji kurulumu üzerinden değil, bu kaynağın sisteme entegrasyonu üzerinden de planlamalı. Yakın dönemde artarak gündeme gelen bu konu, şebekelerin dijitalleştirilmesi, esnekliğin artırılması, depolama çözümlerinin geliştirilmesi konularını da yenilenebilir enerji yöneliminin olmazsa olmaz parçaları halinde ele alıyor. Politika yapıcıların odaklandığı konu sadece bu alandaki nihai ürün kullanımı değil, bu ürünün tedarik zincirindeki her bir aşamanın da güvenceye

⁹ IRENA, 2025. <https://www.irena.org/Data/View-data-by-topic/Capacity-and-Generation/Statistics-Time-Series>

¹⁰ IEA, 2025. <https://www.iea.org/reports/global-ev-outlook-2025>

¹¹ IRENA, 2025. <https://www.irena.org/Publications/2025/Oct/UAE-Consensus-2030-tripling-renewables-doubling-efficiency>

alınmasını içeriyor. Kritik mineraller de bu zincirin bir parçası olduğu için, sürdürülebilir madencilik uygulamaları da temiz enerji ekosisteminin bir parçası olarak anılıyor.

4. İtici Güç Olarak Sanayi Politikası

COP30’da sanayi politikası tasarımına yönelik gördüğümüz en önemli çıktılardan biri ise **“Yeşil Sanayileşme için Belém Bildirgesi”**¹².

Türkiye’nin yanı sıra, Almanya, İngiltere ve Güney Kore’nin de dahil olduğu bildirgeye 35 ülke ve uluslararası kurum imzacı olurken, Çok Taraflı Kalkınma Bankaları (ÇTKB) arasından da Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) imzacı olarak dikkat çekiyor. Bildirgenin amacı yeşil sanayi politika tasarımı ve uygulamasına destek olmak. Bu doğrultuda bildirge kapsamında yeşil sanayi pratiklerinin yaygınlaştırılması, yüksek emisyonlu sanayilerin dönüşümü için ortak çalışmalar yürütülmesi planlanıyor. Bildirge yeşil sanayileşmeyi yüksek emisyonu sahip sektörlerdeki keskin emisyon düşüşleri ile birlikte yenilenebilir enerji teknolojileri, enerji depolama, enerji verimliliği, döngüsel üretim ve sürdürülebilir madencilik dahil olmak üzere temiz enerji teknolojilerinin gelişmesi olarak tanımlıyor. Bildirge adil ve kapsayıcı bir bakış açısı ile bölgelerin kendi iklim gündemlerini yönetmelerini sağlamayı amaçlarken, yerel toplulukları güçlendirmeyi ve kaliteli işler yaratmayı da merkezine alıyor.

Sanayi politikasının bir parçası da iş gücünün ihtiyaç duyulan dönüşüme uyum sağlamasını gerektiriyor. COP30’da bu bakış açısı ile “Yeni Ekonomi için İşler ve Beceriler Küresel Girişimi”nin başlatıldığını¹³ takip ettik. Girişim hükümetleri, sanayiye ve toplumu bir araya getirerek iş ve becerileri iklim stratejilerine entegre etmeyi amaçlıyor. Bu doğrultuda ulusal planlara iş ve becerilerin entegrasyonu için ihtiyaçların belirlenmesi ve ortak yatırım mekanizmalarının kurulması hedefleniyor.

“Amazon COP”u olarak da adlandırılan COP30’da insan vurgusunu gördüğümüz tek nokta bu değil. Müzakerelerde ve pavilyon tartışmalarında iklim eylemine yönelik çözümlerde yerel yönetimlerinin rolü ile birlikte kadınların, yerli halkların ve daha az avantajlı grupların katılımının öneminin ele alındığını söyleyebiliriz.

İklim eylemindeki kapsayıcılık ihtiyacı tartışmalarında ele alınan bir diğer konu ise **toplumsal cinsiyet eşitliği**. Bu kapsamda, COP30 müzakerelerinde **“Toplumsal Cinsiyet Eylem Planı”**nın kabul edildiğini görüyoruz¹⁴. Kabul edilen eylem planı ekosistem krizinin kadınlar ve kız çocukları için yarattığı çok boyutlu etkileri vurgularken, alınacak kararlarda cinsiyet temelli bir yaklaşımın takip edilmesi gerektiğini belirtiyor. Buna göre, kadınların alınan kararlarda daha fazla söz sahibi olması ile iklim eyleminin güçlendirilebileceğine dikkat çekiliyor. Eylem planının öncelik alanları arasında ise COP’lara ve UNFCCC etkinliklerine kadınların tam, anlamlı ve eşit katılımının ve liderliğinin kolaylaştırılması yer alıyor.

¹² COP30 Başkanlığı, 2025. <https://share.google/P8laK2tGHDyXjD87w>

¹³ COP30 Başkanlığı, 2025. <https://drive.google.com/file/d/107memSeTtasnmnWSexMUgzpDP13QJdYn7/view>

¹⁴ UNFCCC, 2025. https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp2025_L16adv.pdf

COP30’da ekosistem krizi ile mücadelede temiz enerji teknolojilerinin kullanımını hızlandıracak adımları ararken, sanayi ve insan odaklı bir yaklaşım ihtiyacının öne çıktığını gördük. Ancak bu itici gücü destekleyecek bir nokta daha dikkat çekti: **veri kullanımı**.

4. Finansmana Yönelik Atılan Adımlar

COP29’da gelişmekte olan ülkelere yönelik Yeni Toplulaştırılmış Sayısal Hedef (NCQG) yıllık 300 milyar dolar olarak belirlenmiş, bu miktarın 2035 yılına kadar yılda en az 1,3 trilyon dolara çıkarılmasına yönelik de çağrı yapılmıştı. COP30’un karar metni bu çağrıyı yinelerken, metinde NCQG’ye yönelik alınmış yeni bir karar bulunmuyor. Ancak, COP30’un hedeflerden uygulamaya geçiş vurgusuna uygun şekilde, ulusal iklim finansmanını güçlendirmek için “Ülke Platformları Portalı”nın kurulduğunu görüyoruz. Bu girişim ile iklim ve kalkınma finansmanının harekete geçmesinin kolaylaştırılması hedefleniyor. Ülke platformları aracılığıyla finansman akışını hızlandırmak, COP30 öncesi Maliye Bakanları Çemberi tarafından yayımlanan ve “**Bakü’den Belém’e 1,3T Yol Haritası**”na katkı sağlamak için belirlenen öneriler arasındaydı. Ayrıca, lansmanı yapılan “Taksonomi İşbirliği İlkeleri” ise sürdürülebilir finansmana yönelik sınıflandırmaları ve verileri standardize etmek için hükümetleri, özel sektörü ve finans sektörünü bir araya getirmeyi hedefliyor.

COP30 boyunca pavilyonlarda su, orman, biyoçeşitlilik gibi konularda doğa temelli çözümlerin ve finansmanın geliştirilmesine yönelik tartışmaların öne çıktığını gözlemledik.

COP30’un ilk haftasında ÇTKB’lerin iklim finansmanını güçlendirme taahhütlerini yineleyerek tanıttığı yeni çalışmaları da dikkatleri çekmişti¹⁵. ÇTKB’ler bu çerçeve ile özellikle doğa finansmanına yönelik ölçütleri ve metodolojileri tanıtırken, kaynağa erişim konusunda en iyi uygulamaları ele alıyor. Buna göre yayımlanan dokümanlar^{16,17} ile doğa ve iklim finansmanı takibinde tutarlılığa katkı sağlanması ve farklı projelerin daha etkin şekilde karşılaştırılabilmesi hedefleniyor. Bu doğrultuda, yeni bir doğa finansmanı taksonomisi tanıtılırken, doğa finansmanı olarak nitelendirilen faaliyetlere yönelik bir referans listesine de yer veriliyor. Ayrıca, doğa finansmanı araçlarının tasarımına ve değerlendirilmesine katkı sağlayacak metriklerin seçimi için gönüllü bir çerçeve sunulduğunu da görüyoruz.

Bu doğrultuda ÇTKB’lerin finansmana erişimi sağlamanın yanında, yatırımların etkinliğini ve sonuçlarını artırmaya odaklandığı vurgulanıyor¹⁸. ÇTKB’lerin iklim ve doğa finansmanını harekete geçirmek için attığı adımların hızlanması için ise hükümetlerarası koordinasyonun güçlendirilmesi, özel sektör katılımı için daha net teşvikler oluşturulması ve iklim stratejilerinin bankalarca kabul edilebilir fırsatlara dönüştürülmesi gibi çözümlere yer veriliyor. Bu doğrultuda, doğa finansmanının tasarımında ÇTKB’lerin oynayacağı bağlayıcı rolün daha kritik hale geleceğini söyleyebiliriz.

¹⁵ COP30, 2025. <https://cop30.br/en/news-about-cop30/multilateral-development-banks-announce-accelerated-adaptation-measures>

¹⁶ MDB, 2025. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/34f167a3ff29458d0df4918019750f0b-0320012025/original/MDB-Common-Principles-for-Tracking-Nature-Finance.pdf>

¹⁷ MDB, 2025. <https://publications.iadb.org/en/publications/english/viewer/Financing-Nature-A-Practitioners-Guide-Final.pdf>

¹⁸ MDB, 2025. https://www.ebrd.com/content/dam/ebd_dxp/assets/pdfs/green/climate-resilience/mdb-technical-paper-innovation-to-impact.pdf

COP30’un karar metninde finansmana yönelik vurgulanan diğer bir nokta uyum finansmanının 2035 yılına kadar üç katına çıkarılmasına yönelik çağrı oldu. Bu çağrı olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak gelişmekte olan ülkelerin bu artışın 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi yönündeki taleplerinin karşılık bulmadığını da eklemek gerekiyor. Ayrıca hangi tutarda bir artışın kastedildiği ve uyum finansmanı tanımına hangi kalemlerin gireceğinin belirsiz olması gibi öğeler de düşünüldüğünde, elde edilen kazanımın beklentilerin altında kaldığını söyleyebiliriz.

Finansmanı harekete geçirmeye yönelik bu adımlara rağmen “Uygulama COP”unun sonuçları arasında bazı konuların yer almadığını da söyleyebiliriz. Örneğin tartışmalarda yer almasına rağmen kayıp hasar fonuna yönelik alınmış bir karar bulunmuyor. Paris Anlaşması’nın karbon piyasalarının işleyişini ele alan 6. maddesine yönelik müzakerelerin ise raporlama ve inceleme süreçleri ile şeffaflığa yönelik devam ettiği belirtiliyor¹⁹.

COP30 süresince öne çıkan ve faaliyete geçen “**Tropical Forest Forever Fund (TFFF)**”, etkinliğin finansmana yönelik öne çıkan en önemli noktalarından biriydi. Brezilya’nın başlattığı, 53 ülkenin dahil olduğu fonun oluşturacağı orman finansman mekanizması tropikal ormanları korumayı ve restore etmeyi hedefliyor. TFFF’ye Norveç, Brezilya, Portekiz, Fransa, Hollanda ve Almanya toplam 6,6 milyar dolar katkıda bulunurken, karar metninde ise ormansızlaşmaya dair bir yol haritasının yer almaması dikkat çekiyor.

Ormanların, biyoçeşitliliğin ve okyanusların da gündemde olduğu COP30’da, 2028 yılına kadar doğa temelli büyümeye yönelik büyük ölçekli yatırımları harekete geçirmeyi amaçlayan, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) gibi kurumların desteklediği “**Biyoekolojik Mücadele**”nin başlatıldığını gördük. Ayrıca, Brezilya ve Fransa liderliğinde “Okyanus Görev Gücü” tanıtılırken, görev gücü ile ulusal iklim planlarına ve NDC’lere okyanus koruma hedeflerinin dahil edilmesi amaçlanıyor. Avustralya, Meksika, Birleşik Krallık ile birlikte toplam 17 ülke görev gücüne katılma kararı alırken, “**Tek Okyanus Ortaklığı**” ile ise 2030 yılına kadar yenileyici mavi ekonomiye en az 20 milyar dolarlık yatırım yapılması ve 20 milyon istihdam yaratılması hedefleniyor.

5. Ortak Amaç: Ekosistem Krizi ile Mücadele

Brezilya Çevre ve İklim Değişikliği Bakanı Marina Silva, COP30 sonunda iklim değişikliği ile mücadelede farklılıkları ve çelişkileri aşarak yolculuğa devam edildiğini vurgularken, sözlerini “Hala Buradayız!” diyerek bitirdi. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri António Guterres ise COP30’un gereken her şeyi sağladığını iddia edemeyeceğini vurgulasa da COP’ların ülkeleri tek başına çözemeyeceği zorluklara karşı bir araya getirdiğini belirtti.

Bu açıklamalar bize “Gerçeğin COP”u olma hedefi ile başlayan COP30’un Brezilya’nın etkinlik öncesi vurguladığı hedeflerinin altında kaldığına işaret ediyor. Ancak aynı zamanda ekosistem krizi ile mücadelede tarafların bir araya gelerek çalışmaya devam etmeye niyetli olduklarını da görüyoruz. Bu

¹⁹ UNFCCC, 2025. https://unfccc.int/sites/default/files/resource/A6.2_dt_cma7_i15a_3.pdf

niyetin göstergelerinden biri COP30 sonrası, yine ABD’nin yokluğunda bir araya gelen G20 liderlerinin Paris Anlaşması vurgusu ile sıcaklık hedefleri ve finansman erişimi için desteklerini teyit etmeleri oldu.

COP30’un en çok “Amazon COP”u olarak akıllarda kalmaya aday olduğunu söyleyebiliriz. Bunda özellikle TFFF ve doğa finansmanına yönelik tartışmalar etkili oluyor. Etkinlik boyunca süren “uygulama” vurgularına ve atılan adımlara rağmen, COP30 Başkanlığı tarafından hazırlanacağı belirtilen yol haritalarını da göremediğimiz bir COP’u geride bırakıyoruz.

Ülkelerin çok taraflılık ekseninde hareket etmesini sağlayabilecek potansiyel bir lider ülkenin de kısa sürede ortaya çıkmayacağı görülüyor. Ekosistem krizi ile mücadelede atılacak adımlarda ise sanayi, insan ve veri temelli yaklaşım ön sıralarda yer almaya devam edecek.

6. Bir COP, İki Başkan

COP31’in ev sahipliğine yönelik Türkiye ve Avustralya arasında süren görüşmeler de COP30 boyunca karara bağlanması beklenen konulardan biriydi. Konferansın son günlerinde COP31’in 9-20 Kasım 2026 tarihleri arasında Antalya’da, Türkiye ve Avustralya tarafından ortak olarak gerçekleştirileceği açıklandı²⁰. İki ülke arasında yapılan anlaşmaya göre, “COP31 Başkanı” Türkiye’den seçilecek, Avustralya’dan bir temsilci ise “Müzakere Başkanı” olarak atanacak. COP31 öncesi düzenlenecek olan Liderler Zirvesi’nin de ev sahibi Türkiye olacakken, COP Ön Toplantısı ise Avustralya tarafından desteklenecek olan bir Pasifik ada ülkesinde düzenlenecek.

Daha önce de iki ülkenin bir arada gerçekleştirdiği COP’lar olmuştu. Örneğin COP25 İspanya’da düzenlenirken, Başkanlık Şili tarafından yürütülmüştü. Konferansın konumunun Şili’den İspanya’ya geçmesinin sebebi ise ülkede etkinliğin iptaline yönelik yapılan şiddetli protestolar sonucu oluşan güvenlik endişeleri olmuştu²¹. COP23 de Fiji Başkanlığı’nda Almanya’da gerçekleşmişti. Alınan bu kararda Fiji’de katılımcılara yönelik yeterli konaklama kapasitesinin bulunmaması etkili olmuştu²².

Türkiye ve Avustralya’da benzer endişeler olmamasına rağmen ortak düzenleme yönünde bir karara varıldığını görüyoruz. COP31’in Antalya’da gerçekleşecek olması, Türkiye’nin ekosistem krizine karşı attığı adımları hızlandırabilmesi için fırsat yaratabilir. Ancak, müzakere süreçlerinin Avustralya Başkanlığı tarafından yürütülecek olmasının, alınan kararlarda Türkiye’nin rolünü nasıl etkileyeceği de önümüzdeki dönemde takip edilecek konular arasında yer alıyor.

COP32’ye ise Etiyopya ev sahipliği yapacak. Böylece 2027’de ilk defa en az gelişmiş grupta yer alan bir ülkenin COP’a ev sahipliği yaptığını göreceğiz.

²⁰ UNFCCC, 2025. https://unfccc.int/sites/default/files/resource/20251121_COP31_Presidency_Modalities-CLEAN-AGREED.pdf

²¹ Guardian, 2019. <https://www.theguardian.com/world/2019/oct/31/spain-offers-host-un-climate-conference-after-chile-cancellation>

²² DW, 2017. https://www.dw.com/en/cop23-should-climate-summits-always-happen-in-bonn/a-41422573?utm_source

Ekonomik Araştırmalar
ekonomikarastirmalar@tskb.com.tr

Meclisi Mebusan Caddesi No. 81
Fındıklı İstanbul 34427, Türkiye
T: +90 (212) 334 50 41 F: +90 (212) 334 52 34

TSKB Ekonomik Araştırmalar ürünlerine ulaşmak için aşağıdaki karekodu kullanabilirsiniz:

Dr. Burcu Ünüvar, SCR	Direktör Bařekonomist	unuvarb@tskb.com.tr
Dr. Feridun Tur, SCR	Ekonomik Araştırmalar Müdürü	turf@tskb.com.tr
Can Hakyemez	Ekip Lideri Enerji ve Kaynak Araştırmaları	hakyemez@tskb.com.tr
şenay Akyıldız	Kıdemli Yönetici Kalkınma Ekonomisi	akyildiz@tskb.com.tr
Dr. Buket Alkan	Yönetici Kalkınma Ekonomisi	alkanb@tskb.com.tr
Cem Avcıođlu, SCR	Yönetici Kalkınma Ekonomisi	avciogluc@tskb.com.tr
Dr. Emre Aylar	Yönetici Makroekonomi ve Finansal Piyasalar	aylare@tskb.com.tr
Onur Salttürk, CFA	Yönetici Makroekonomi ve Finansal Piyasalar	saltturko@tskb.com.tr
Dr. Barış Güven	Yönetici Yardımcısı Kalkınma Ekonomisi	guvenb@tskb.com.tr
Başak Toprakcı, SCR, CCI	Uzman Kalkınma Ekonomisi	toprakcib@tskb.com.tr
Ezgi İpek Koçlu	Uzman Enerji ve Kaynak Araştırmaları	ipeke@tskb.com.tr

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
www.tskb.com.tr

T: +90 212 334 50 50 F: +90 212 334 52 34

E: info@tskb.com.tr

